

МАРИНА ДАНИЛОВСКА СВЕТОТ НА СОНОТ ВО РОМАНОТ “ПАЛАТАТА НА СОНИШТАТА” ОД ИСМАИЛ КАДАРЕ

821.18-31.09

Abstract: The world of dreams in the novel „Palace of dreams“ by Ismail Kadare

By reading the pages of this exciting prose narration named as the „Palace of dreams“ we slowly walk gatherly with the main character Mark-Alem, through the long, dark corridors of TabirSaraj where the pursuit of the vele-dream takes place. Here, the writer joins the fiction with the reality, uses allegory to draw the history and the belief from the past in prediction of dreams is the foundation upon which he builds the Palace of dreams. The pursuit of the vele-dream is one of politics nature, because it was believed that the prediction of the following events, rebbelions and wars are important for the kingdom. In TabirSaraj the dreams of the people are being controlled, selected, the dreams pass through many sections in order to find the vele-dream.

Key Words: novel, dream, palace, people.

Апстракт: Читајќи ги страниците на романот „Палатата на соништата“, заедно со главниот лик Марк – Алем, полека чекоримениз долгите темни ходници на Табир Сарај каде што се одвива потрагата по велесонот. Во оваа возбудива проза Кадаре ја спојува фикцијата со реалноста, сонот со јавето, а за отсликување на историјата ја користи алегијата. Дамнешното верување во претскажувањето на соништата е основата врз која тој ја гради својата палата на соништата, во која потрагата по велесонот е од политичка природа, бидејќи се верувало дека претскажувањето на идните случувања, бунтови и војни се важни за царството. Токму затоа во Табир Сарај се контролираат соништата на народот, се селектираат, а потоа поминуваат низ многу оддели за да се пронајде велесонот.

Клучни зборови: роман, сон, палата, претскажување, народ.

Големиот албански писател Исмаил Кадаре своето ремек дело, романот „Палатата на соништата“ („Pallati i ëndrrave“), го објавува во 1981 г., а истиот е преведен и објавен на македонски јазик во 1998 г. Читателот читајќи ги страниците на оваа возбудива прозна нарација, заедно со главниот лик Марк – Алем, полека чекориме низ долгите темни ходници на Табир Сарај каде што се одвива потрагата по велесонот. Всушност, Палатата на соништата, Табир Сарај, е еден од столбовите на царството, мошне важна владина установа, која е создадена да се занимава со толкувањето на соништата, сонувани од народот¹. Во овој роман Кадаре ја спојува фикцијата со реалноста, сонот со јавето, а за отсликување на историјата ја користи алегијата. Всушност, дамнешното верување во претскажувањето на соништата е основата врз која тој го гради текстот.

Мистериозната институција Табир Сарај е подигната од страна на Владетелот, кој сметал дека „Алах го фрла на планетата предвесничкиот сон“ (Кадаре, 1998: 18) Токму затоа се сметало дека

¹„уште од дамини, сите древни држави и царства, им придавале огромно значење на соништата: од соништата одбирале знаци кои ја одредувале иднината.“ (Поповски, 1998: 225)

должност на властите на Империјата е да најдат каде паѓа веста, да ја најдат: „меѓу милиони и милијарди други соништа... Зашто еден таков сон, паднат како изгубена искра во еден од мозоците на милиони луѓе што спијат може да ја спречи несреќата која ѝ се заканува на државата или владетелот, да ја избегне војната или чумата, да доведе до раѓање на нови идеи.“ (Кадаре, 1998: 18) Токму затоа оној што сонувал морал веднаш да го пријави својот сон, да го запише или да го прераскаже на службениците и да го упати до еден од центрите во кои се собирале соништата. Секој сон поминувал низ одделите на Табир Сарај, кој наликувал на лавиринт испреплетен со долги мрачни и студени ходници, поделен на неколку оддели (*Оддел за селекција* или *Решето*, *Оддел за толкување*, *Архива* и др.), а низ нив читателот го води главниот лик Марк – Алем.

Во *Одделот за селекција* се врши прочистување на соништата и нивна класификација, тука се исфрлале соништата од личен карактер кои не биле од важност за државата, како и лажните соништа или оние несонуваниите а кои луѓето ги измислиле поради одредени цели. Безвредните соништа во големи вреќи се предаваат во *Архивата*, додека останатите се подложуваат на понатамошна обработка. Соништата се делат во групи, зависно од тоа на што се однесувале, па имало соништа за „безбедноста на државата и владетелот (заговорите, предавствата, востанијата); внатрешната политика (главно единство во царството); надворешната политика (сојузништвата, војните); општествените прашања (големите крајби, изопаченоста)...“ (Кадаре, 1998: 43)

Младиот Марк-Алем беспрекорно ја извршувал макотрпната работа во темните простории на Табир Сарај, на почетокот во *Одделот за селекција*, а потоа во *Одделот за толкување*, каде во досијата што ги добивале требале да го пронајдат сонот на светот. Посебноста е во тоа што во „толкувањето на сонот дејствувала една друга логика, други симболи и поинакво поврзување на симболите.“ (Старделов, 238) Па така, Кадаре низ страниците на романот ја развива мислата за толкувањето, за кое вели дека тоа е „пред сè творечка работа. Не треба да се претера со учењата на клишеата и симболите. Најважно е да се научат некои основни правила...“ (Кадаре, 1998: 73) За методите на толкувањето и анализата на соништата говори и Фројд во неговата книга „Психологија на сонот“, а според него соништата можат да се поделат во три групи: соништа кои имаат значење и се разбирливи; 2. Соништа кои сами по себе се јасни и 3. Соништа кои немаат никакво значење и се неразбирливи. (Фројд, 2014: 22) Тој, исто така вели: „општоприфатеното верување и убедување, оформено под влијание на научната мисла и невознемиро од потеклото на соништата, е дека соништата навистина значат нешто, дека на некој начин ја претскажуваат иднината, дека до вистинското значење може да се дојде копајќи во бизарната, и често мистериозна содржина. Толкувањето на соништата подразбира замена на настаните од сонот, оние што се задржале во меморијата на сонувачот, со други настани. Тоа се постигнува или сцена по сцена, држејќи се до некаков строг правилник, или по пат на замена на сонот како целина, со нешто за кое сонот функционира како симбол.“ (Фројд, 2014: 14-15)

Читателот колку повеќе се задлабочува во исчитувањето на оваа возбудлива нарација станува свесен дека за Марк-Алем престојот во Палатата на соништата претставува кошмар, пекол. Во неговото слабо тело постојано е присутен стравот од сидиштата што го опкружуваат, стравот од темните ходници исполнети со лелекања и соништа. Неговиот вујко Везирот, во еден од нивните заеднички разговори, еднаш ќе му спомене дека „оној кој ја има Палатата на соништата ги има всушност и клучевите на државата“ (Кадаре, 1998: 122) Главниот јунак е сосема свесен дека е лудост да се фрла цела планина од милиони сонувани соништа откако ќе се произведе *велесонот*. А еден велесон „е способен да предизвика важни промени во животот на една држава... Од еден велесон ѝ поттикна идејата за големиот масакр на поглаварите на Албанија во Битола... Еден

велесон исто така ја предизвика промената во политиката спрема Наполеон и симнувањето од власт на големиот Везир, Јусуф.“ (Кадаре, 1998: 123) Меѓу народот се зборувало „дека некои од главните соништа беа лажни и дека се измислуваа во Табир Сарај од страна на велетолкувачите, зависно од интересите на моќните сопернички групи на власт или врз основа на душевното расположение на султанот. Ако не се целосно лажни, напалу сигурно, тоа беше познато.“ (Кадаре, 1998: 126) Значи, главниот сон понекогаш можел да бидеи измама.

Нараторот, Марк-Алем, е потомок на угледното семејство Ќуприлиу неговиот вујко е Везир. „Семејството Ќуприли е во најтесна врска со власта и моќта на Отоманската империја, особено во периодот 1651-1710, кога во улога на Голем везир на империјата бил Мехмед Ќуприли, познат по големата битка на Империјата со Млеканите, потоа Ахмед Ќуприли, негов син, кој победоносно ја завршува истата битка; Мустафа, брат на Ахмед, кој ги победил и протерал Австријанците од Призрен; Хусеин и Нуман, везири на Босна, кои, меѓу другото, ја опустошиле и Црна Гора.“ (Поповски, 1998: 227) Марк-Алем во последно време го чувствувал немирот којшто владеел во Табир Сарај. Не ни замислувал дека токму тој немир ќе ја донесе несреќата во неговото семејство, а причината за тоа е само еден сон. Не може да си прости што не направил ништо, бидејќи тој сон на продавачот на зеленчук од главниот град поминал двапати низ неговите раце, а Марк-Алем го сметал за неразбирлив, апсурден. Поради овој сон, Вујко му, Курт Ќуприли, бил затворен, а народните пеачи кои го изведувале епот кој се пеел на Балканот за нив биле убиени: „Ќуприлиеви (мостот) со помош на епот (музичкиот инструмент) преземаа нешто против државата (подивениот бик).“ (Кадаре, 1998: 180) Веќе и не било важно дали продавачот навистина го сонил тој сон, оти веќе ништо не можело да се врати назад. Причината занедоразбирањата помеѓу Ќуприлиеви и владетелот бил токму тој еп. И покрај многуте несреќи, сепак, тие не сакале да се откажат од словенскиот еп: „Токму ова го разлутило владетелот. Тој многу се налутил. Решил еднаш засекогаш да ѝ стави крај на оваа историја. Решил да ги откорне корените на овој проколнат еп.“ (Кадаре, 1998: 180) Голема била болката и тагата што ја чувствувал Марк-Алем за прераната смрт на вујко му во затворот. Но, и покрај сè Ќуприлиеви возвратиле, се очекувало големо апсење на велетолкувачите, толкувачите и раководниот кадар. Апсењата траеле повеќе од една недела, а Марк-Алем е преместен и назначен за шеф на велетолкувачите, а нешто подоцна и за прв заменик директор на Палатата на соништата. Кобниот велесон го одвел неговиот вујко во гроб, а него на функцијата на раководител на Табир. Тој дознал „многу страшни тајни“ откако дојде на чело на Табир. Па сепак не ја дозна тајната на таа вечер, ударот што го доживеаја Ќуприлиеви и нивниот противудар.“ (Кадаре, 1998: 200)

Користена литература:

Кадаре, И. *Палатата на соништата*, Детска радост, Скопје, 1998.

Поповски, А. *Искрените и покајничките книги на Исмаил Кадаре*, во *Палатата на соништата*, Детска радост, Скопје, 1998.

Старделов, Г. *Естетското искуство на Исмаил Кадаре („Палатата на соништата“ – или Хипнозиското начело во балканската естетика*, во *Балканска естетика – една друга естетика*, МАНУ, Скопје, 2004, стр. 233-250.

Фројд, С. *Психологија на сонот*, Ѓурѓа, Скопје, 2014.

Фројд, С. *Сонот и окултното*, Ѓурѓа, Скопје, 2008.

Фројд, С. *Толкување на соништата*, Магор, Скопје, 2006.

Kadare, I. *Pallati i ëndrrave*, Album, Tetovë, 2000.